

LÖÖPPI

3 / 2021 • HELSINGIN SEUDUN JOURNALISTIT

**Etätyö pani
remonttiin sekä
toimitilat että
työn tekemisen
mallit**

**HELSINGIN SEUDUN
JOURNALISTIEN JÄSENLEHTI**

28. vuosikerta

Vastaava päätoimittaja

Marjaana Varmavuori
puh. 050 545 4130
marjaana.varmavuori@gmail.com

Tuottaja

Annamari Typpö
puh. 050 387 4005
annamari.typpo@gmail.com

Graafikko

Outi Kainiemi

Muu julkaisuryhmä

Pekka Holmström
Salla Nazarenko
Mia Palokallio
Tuomo Väliäho

Kannen kuvitus

Outi Kainiemi

**Helsingin Seudun Journalistit
Puheenjohtaja**

Marjaana Varmavuori

HSJ:n toimisto

Kaisaniemenkatu 1 BA 7. krs.
00100 Helsinki

Toiminnanjohtaja

Johanna Sillanpää

Hallintopäällikkö

Jaana Virtanen

Ilmoitushankkija

Erkki Hirvonen
puh. +358 50 550 6172
eki.hirvonen@kolumbus.fi

Painopaikka

Grano

ISSN-L 1455-0032

**HSJ TIEDOTTAA TILAISUUKSISTA
SÄHKÖPOSTILLA. VARMISTA,
ETTÄ MEILLÄ ON TOIMIVA
SÄHKÖPOSTIOSITTEESI.**

PEKKA HOLMSTRÖM

16

**”Journalismin kannalta riipivä
riittämättömyyden tunne on
vähintään yhtä tärkeää kuin sankari-
tarinoiden välittämät ihanteetkin.”**

- 3 PÄÄKIRJOITUS**
- 4** Etätöyö purki toimistot ja luutuneet ajatukset
- 9** Etätöyöstä ei ole syntynyt suuria kiistoja
- 11** Printtisanomalehti – vähän kuin mustavalkotelevisio?
- 16 KOLUMNI** Ikuinen riittämättömyys
- 18 HELMIJUTTU** Afganistanilaisia naisia etsimässä
- 22** Koulutus on saavutettu etu
- 26** Viisi oppia virkamiesuralta
- 29** Suomi lukee luurit päässä
- 31 HUOPAAJA**

Mikä ihmeen TAKO?

KESÄLOMAKAUSI alkaa olla lopuillaan, ja useimpien työsuhteisten vuosilomasaldo näyttää nolaa, ellei lomapäiviä sitten ole säästetty myöhempisiin tarpeisiin.

Lomien pitäminen on itsestäänselvyys, ja uransa alkutaipaleella moni odottaa malttamattomana, että työvuodet toisivat lisää tesin määrittämää lomaoikeutta.

Lehdistön tai kustannustoimittajien työehtosopimukset tarjoavat toisenkin tavan päästä hetkeksi ottamaan happea hektisestä työarjesta.

Kyse on niin sanotuista TAKO-päivistä. Kirjainyhdistelmän takana on pitkänlainen nimihirviö: toimituksellisen henkilöstön ammatillinen kehittämisohjelma.

Kustannuspuolella nimi on KAKO eli kustannustoimittajien ammatillinen kehittämisohjelma.

Molempien sopimusten mukaan työntekijällä on oikeus käyttää keskimäärin kaksi päivää vuodessa koulutukseen. Koulutuspäivät on käytettävä viiden vuoden kuluessa.

Koulutuspäiviä ei käytetä lainkaan yhtä innokkaasti kuin lomaoikeutta. HSJ:n toukokuussa tehdyn jäsenkyselyn perusteella

moni ei ole edes tietoinen oikeudestaan kouluttautua työajalla.

Vastaajista 41 prosenttia ilmoitti, ettei tiennyt tästä mahdollisuudesta. 25 prosenttia vastasi tietävänsä oikeudesta ja 34 prosenttia, ettei asia koske heitä.

Juuri tietämättömyys on mitä todennäköisimmin merkittävä syy siihen, miksi

kyselyn vastaajista vain 10 prosenttia kertoi joskus käyttäneensä TAKO- tai KAKO-päiviään.

Toinen selitys on kyselyn avovastausten perusteella ajanpuute. Työ on niin kiireistä, että kouluttautumaan on vaikea irrottautua, vaikka haluja olisi.

Tämän lehden sivuilta 22–25 voit lukea tarkemmin, miten ja mihin tesei-

hin kirjattua kouluttautumisoikeutta voi käyttää.

Jos päiviä on jäänyt vuosien varrella käyttämättä, pienestä irtiotosta haaveilevaa voi olla odottamassa yllättävän mukava koulutuspäiväpotti. •

”Pienestä irtiotosta haaveilevaa voi odottaa yllättävän mukava koulutuspäiväpotti.”

Marjaana Varmavuori

marjaana.varmavuori@gmail.com

Etätyö purki toimistot ja luutuneet ajatukset

Puolentoista vuoden etätyöaika on muuttanut ajattelua työelämästä myös toimituksissa. Remontissa ovat sekä toimitilat että työn tekemisen mallit.

TEKSTI SALLA NAZARENKO KUVITUS OUTI KAINIEMI

Maaseudun Tulevaisuuden toimituksessa koronapandemian mukanaan tuoma muutos konkretisoitui toukokuussa, kun koko Maalaisten Talon neljäs kerros, toimitus ja sivunvalmistus, tyhjennettiin remontin alta. Remontti oli joka tapauksessa suunnitteilla, mutta muutos vauhditti sen alkamista.

Remontti valmistuu toimituspäällikkö **Jussi Martikaisen** mukaan vuodenvaihteen tienoissa. Henkilökunnalle remontin alkaminen merkitsi mahdollisuutta ostaa esimerkiksi sähköpöytiä ja työtuoleja ulskantohintaan.

Maaseudun Tulevaisuus oli keväällä 2020 yksi nopeimmin etämaailmaan siirtyneistä toimituksista. Helsingin keskustassa sijaitsevaan toimitukseen oli lähes

mahdotonta matkustaa ilman kontakteja, joten talo tyhjeni heti maaliskuussa. Tällä hetkellä etätyö jatkuu, mutta pakkoa siihen ei ole.

– Käytämme väistötiloja ja jonkin verran ihmisiä käy yhä toimituksessa. Noudatamme viranomaissuosituksia: ihmiset käyttävät maskeja, juttukeikoilla käydään kahdella autolla valokuvaajan kanssa, infoja seurataan verkossa, Martikainen sanoo.

– Ajatus on kuitenkin, että jatkossa pystytään paikasta riippumattomaan työhön. Esimerkiksi johtaminen ja sivujen valmistus on täysin irrotettu paikasta. Vanhaan ei ole paluuta.

Maaseudun Tulevaisuutta on tähänkin asti aina tehty useammasta paikasta. Valtakunnallisella lehdellä on toimituksia maakunnissa ja kirjeenvaihtaja Brysselissä. Pandemia on kuitenkin muuttanut tekemisen tapoja.

– Uutispäällikön deski on muuttunut kokonaan virtuaaliseksi.

Pandemia johti pohtimaan työn tekemisen kokemusta

Sanoma Media Finlandissa pandemia polkaisi alkuun hankkeen, jossa mietitään työn tekemisen kokemusta laajemmin. Symmetria-hankkeessa pohditaan tasapainoa lähityön ja etätyön välillä sekä kiinnitetään huomiota työn ja vapaa-ajan suhteeseen ja työntekijöiden hyvinvointiin. Tarkastelun alla ovat sekä työn tekemisen tavat että henkilöstöedut ja tilat.

– Tarve tähän oli olemassa jo aiemmin, mutta pandemia vauhditti hankkeen toteutumista, kertoo Sanoman viestintä- ja kulttuurijohtaja **Hanna Johde**.

Johteen mukaan hankkeessa kuunnellaan henkilöstöä.

– Olemme kysyneet, mitä ihmiset haluavat. Uskomme, että näiden asioiden välisen tasapainon kautta se hyvä malli löytyy. Etätyö on monelle mahdollisuus, mutta siihen ei edelleenkään velvoiteta. Ihmisten arkeen tarjotaan joustavuutta.

Sanomatalossa, kuten Maa-laisten Talossakin, alkaa suuri remontti, jonka tavoite on lisätä erilaisia vaihtoehtoja.

– Perinteinen pöytä ja tuoli ei ehkä ole paras malli tulevaisuuden työelämään. Haluamme luoda tiloja yhteistyöhön ja ideointiin, Johde sanoo.

Remontin on tarkoitus alkaa vuodenvaihteessa. Tällä hetkellä voimassa on etätyösuositus, mutta Sanomallakaan ketään ei etätöihin pakoteta. Sanoma on lainannut työntekijöille työtuoleja ja näyttöjä sekä järjestänyt mahdollisuuden ostaa niitä alennuksella. Ergonomiaongelmiin on tarjottu taukojumppaa ja fysioterapeuttin konsultointia erityisiin tarpeisiin.

Symmetria-hankkeen tavoite on ennen muuta mahdollistaa ratkaisuja ihmisten erilaisiin tilanteisiin.

– Etätyössä viihtymisessä korostuvat kaksi ääripäätä: ne, joille se ei sovi lainkaan, ja ne, joille kotona työskentely ilman hälinää ja työmatkojen viemää aikaa sopii loistavasti. Ääripäiden lisäksi on sitten kaikki siltä väliltä, Johde pohtii.

– Viime kädessä ratkaisut ovat tällä hetkellä yksilöllisiä ja tehdään esimiehen ja alaisen välillä.

Ihmisten yksilöllisiin tilanteisiin tarvitaan herkkyyttä.

Entä millaisia voisivat olla hybridiajan henkilöstöedut?

– Mitään uutta hopealuotia ei vielä ole keksitty, mutta ajatellaan, että ne voisivat liittyä juuri esimerkiksi yhteisöllisyyteen. Ihmiset haluavat tavata toisiaan.

Alma Medialle syksy on vielä arvoitus

Alma Medialla on ollut epidemian alusta saakka oma koronavalmiusryhmä, joka on kokoontunut kymmeniä kertoja. Haastatteluhetkellä elokuun puolivälissä pandemia oli taas leviämisvaiheessa, mutta toimitukseen sai halutessaan tulla.

– Töissä ollaan maskein ja turvavälein. Täyttöaste on ollut alle puolet. Missään vaiheessa tilat eivät ole olleet sataprosenttisesti käytössä, puolet työpisteistä on blokattu, kertoo Kauppalehden päätoimittaja **Arno Aho**niemi.

Myös Alma Medialla rakennetaan parhaillaan hybridimallia tulevaisuuden työntekoon.

– Kun tilanne selkeytyy, malli tulee olemaan etä- ja lähityön yhdistelmä. Meillä on jo lanseerattu monipaikkatyön malli, jota on sitten käsitelty tiimeittäin.

Mitään suuria ratkaisuja esimerkiksi toimitilojen suhteen ei ole tehty. Joitakin muutoksia on Aho niemen mukaan tulossa, mutta kaiken epävarmuus tekee sen, että toistaiseksi ollaan odottavalla kannalla.

– Tälläkään hetkellä emme tiedä, millaista työ on syksyllä. Selvää

on, että esimerkiksi myyntiä varten tarvitaan tiloja. Lisäksi tarvitaan erilliset tilat digitaalisten välineiden kuten Teamsin käyttöön.

”Kokoonnutaan lähinnä bilettämään”

Teams-kokousten hyvät ja huonot puolet ovat jo kaikilla tiedossa. Maaseudun Tulevaisuudessa pyritään siihen, että esimerkiksi aamupalavereissa on kamerat päällä. Martikainen ei kuitenkaan ajattele, että tämä voisi korvata toimituksen yhteisöllisyyttä.

– Tietenkin ihmisillä on ikävä toisiaan. Tarkoitus on, että jatkosakin matkustetaan työkavereita tapaamaan ja ideoimaan yhdessä. Olen joskus vitsaillut, että sitten ”kokoonnutaan lähinnä bilettämään”. Mutta totta kai myös yhteistä tekemistä tarvitaan.

Kiinnostava muutos on Martikaisen mukaan se, että palaverihin otetaan paremmin osaa.

– Nyt, kun kaikki on Teamsissa ja kokoukseen voi osallistua vaikkapa juttukeikalta, ihmiset ovat paremmin mukana. Jo ennen pandemiaa pohdimme kokousten toteutusta ja määrää. Pandemia pakotti linjaamaan paremmin.

Etätyön haaste on myös siinä, että vaikka työnantaja tarjoaisi sähköpöydän ja ergonomisen työtuolin, kaikilla ei ole asuntoa, jonne pystyisi etätyöpisteen rakentamaan.

– Tietenkin on erilaisia tilanteita. Asunnon koko tai perhetilanne voi olla sellainen, että etätyö on vaikeaa. Täytyy kyllä sanoa, että hirveän hyvin meillä perheelliset pärjäisivät poikkeustilanteessa, Martikainen kertoo.

Hankalissa etätyötilanteissa paras tuki on avoimuus. Martikaisen mukaan MT:ssä pyrittiin siihen, että ihmiset voisivat kertoa etätyöskentelyn ongelmista heti esimiehelle. Toimitukseen sai aina mennä niin halutessaan. ▶

”Hankalissa etätyötilanteissa paras tuki on avoimuus.”

”Tämän ajan suuri oivallus on ollut itsellenikin se, miten paljon virtaa ja iloa toisista ihmisistä saa.”

Martikaisen mielestä suurin muutos onkin juuri valinnan- vapaudessa.

– En usko enää pakkoon. Ihminen saa itse päättää, tekeekö töitä kotona vai toimituksessa. Mitään luottamusongelmaa sen suhteen, tekeekö ihminen työnsä, ei ole: pikemminkin pitää katsoa, että ihminen pitää myös vapaata, hän sanoo.

– Itse muistuttelin ihmisiä talvella siitä, että he ulkoilivat, kun on vielä valoisa. Lopulta ihmisille maksetaan työstä, ei työajasta.

Martikainen asuu Etelä-Mäntsälässä, ja etäaika on saanut hänet itsensäkin ”elämään lukijakunnan arkea”, kun työpiste on maaseudulla.

Voisiko Kauppalehteä tehdä Nuorgamista käsin?

Etätyön tuottavuus on tutkimusten mukaan enimmäkseen hyvää, eikä se Kauppalehden Ahosniemeäkään huolestuta. Tiedossa olevat ongelmat liittyvät pikemminkin esimerkiksi ergonomiaan ja epämuodollisen vuorovaikutuksen puuttumiseen.

– Etätyön johtaminen edellyttää uudenlaisia konsteja. Olemme tehneet henkilöstökyselyjä ja kouluttaneet esimiehiä. On tärkeää pitää yhteyttä ja huolehtia, että kukaan ei koe olevansa aivan yksin siellä kotona.

Ahosniemi pitää pandemiaa hyvänä oppina työelämän muutoksesta.

– Digiloikka on hyvä asia. Saimme todella nopeasti toiminnan

pyörimään etänä. Samalla on muistettava, miten tärkeää vuorovaikutus on. Kokoukset järjestetään jatkossakin niin, että niissä ollaan sekä läsnä että etänä. Lisäksi tiimit ja eri toimitukset myös tapaavat toisiaan.

Maaseudun Tulevaisuuden ajatus paikkariippumattomasta työstä ulottuu myös rekrytointeihin. Martikaisen mukaan lehden linja on muutenkin keskittämistä vastaan ja hajauttamisen puolesta: tällöin tulee elää kuten opettaa.

– Ihmisten pitää saada toteuttaa haaveitaan.

Pandemian aikaan lehden rekrytointiin graafikko, joka asuu vakituisesti Jyväskylässä. Talossa pidetään yhteisiä kehittämispäiviä, jonne myös kauempana asuvat tulevat joka tapauksessa paikalle.

Sanoman Johde ei pysty vielä ottamaan kantaa siihen, muuttuuko talon rekrytointipolitiikka radikaalisti.

– Iso linja on, että yhdessä tekemisellä on arvo ja tiimien on tärkeää tavata kasvotusten. Mutta asuinpaikkaan liittyvät kysymykset ovat vielä auki.

Ahosniemen mukaan myös Kauppalehdessä tavoite on ennen muuta rekrytoida parhaat tekijät.

– On selvää, että paljon pystyy tekemään etänä.

Voisiko Kauppalehteä tehdä vaikkapa Nuorgamista käsin?

– Hyvä kysymys, naurahtaa Arno Ahosniemi.

– Nytkin jotkut tekivät etätöitä

pohjoisesta käsin ja meillä on ihmisiä esimerkiksi Pirkanmaalta.

Toisaalta esimerkiksi uusien projektien lanseeraus tai ideointi on Ahosniemen mukaan vaikeampaa etänä.

Uuteen ammattiin ruudun välityksellä

Pitkään työelämässä olleille toimittajille muutos oli nopea, stressaavakin, mutta poikkeustila teki siitä ymmärrettävän. Miltä tilanne on tuntunut vasta ammattiin tulleista? Miten hiljainen tieto siirtyy ja miten ammattiin sosiaalistutaan, kun ketään ei voi tavata?

Sanomalla kesätoimittajat tekivät paljon lähityötä, ja myös Alma Mediassa kesätoimittajien asemaan kiinnitettiin Ahosniemen mukaan huomiota.

– Vaikea toki heidän puolestaan sanoa, mutta molempina kesinä pidettiin perehdyttämisspäivät paikan päällä turvavälein. Kesätoimittajat ovat tehneet työtään kesä läsnä että etänä ja olemme luoneet epämuodollista yhteisöllisyyttä, hän kertoo.

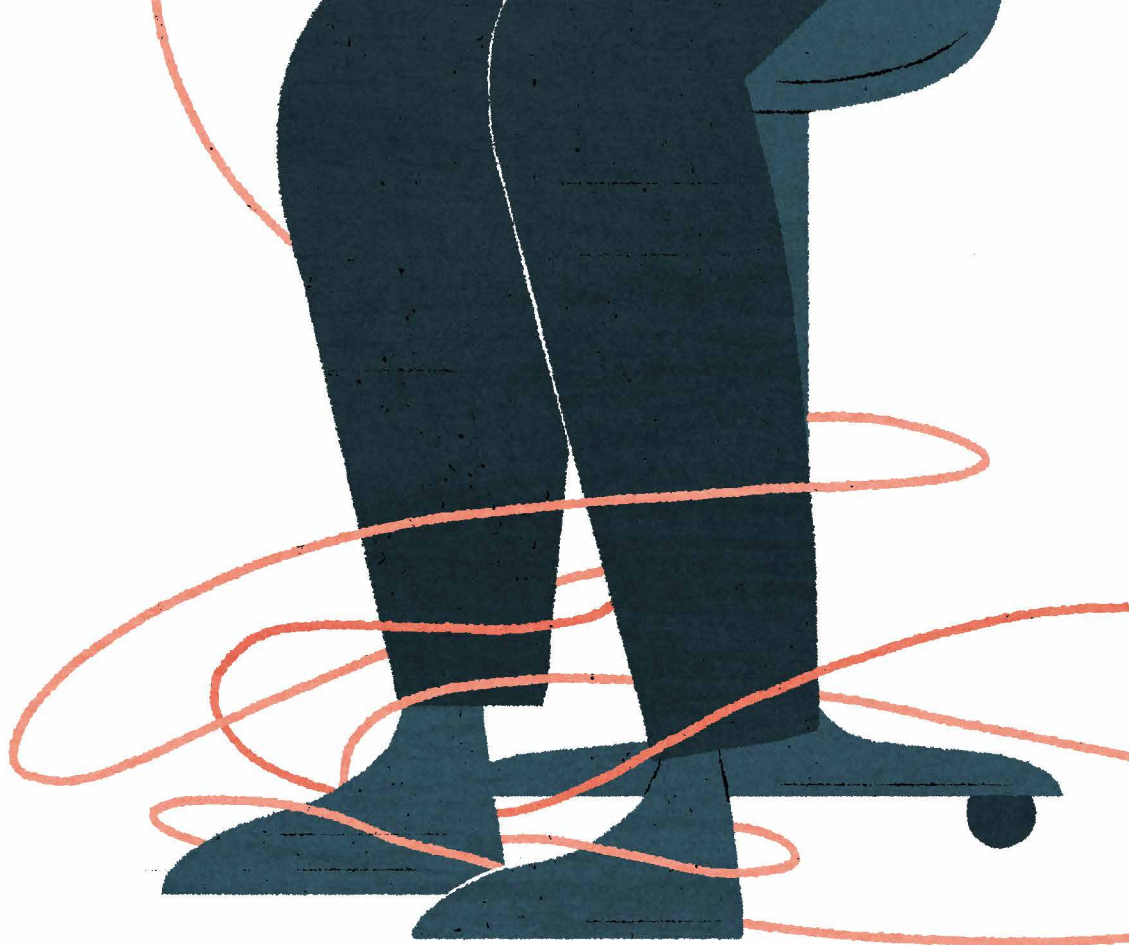
– Erinomaisia kesätyöntekijöitä olemme molempina kesinä saaneet.

Maaseudun Tulevaisuudessa kesätyöntekijät rekrytoitiin ja työsopimukset tehtiin sähköisesti. Martikaisenkin myöntää, ettei tavannut kaikkia kesätyöläisiä kertaakaan.

– Viime kesän kesäväelle tehdyn kyselyn mukaan he kuitenkin kokivat saaneensa tukea työhönsä ja olleensa osa MT:n työyhteisöä.

Hybridiajassa on huolehdittava siitä, että ihmiset tapaavat toisiaan. Sanoman Johde kertoo oppineensa tämän jopa itsestään.

– Olen aina kuvitellut olevani yksinäinen puurtaja. Tämän ajan suuri oivallus on ollut itsellenikin se, miten paljon virtaa ja iloa toisista ihmisistä saa. ●

Etätyöstä ei ole syntynyt suuria kiistoja

Siirtyminen etätyöhön kävi mediataloissa historiallisen nopeasti ja työehtolakimiehen näkökulmasta yllättävänkin vähin ongelmin. Työn tulevaisuuteen liittyvät suuret kysymykset toki koskevat myös media- ja kustannusalan työpaikkoja.

TEKSTI SALLA NAZARENKO KUVITUS OUTI KAINIEMI

Työehtoasiamies **Tytti Oras** vastaa puhelimeen kotitoimistoltaan. Myös Journalistiliitossa on tehty etätöitä, ja tulevaisuudessa liitossa siirrytään lähi- ja etätyöt yhdistävään hybridimalliin.

Oraksen mukaan puolitoista vuotta kestänyt ”uusi normaali” on aiheuttanut media- ja kustannusalan yllättävän vähän ongelma-

tilanteita. Pikasiirtyminen etätyöhön on sujunut hyvin, ja siihen liittyvistä asioista on pystytty sopimaan talokohtaisesti.

– Käytäntöjä on vuoden mittaan mietitty ja kehitetty. Joka talossa ne ovat omanlaisensa. Ainoa oikeaa ratkaisua ei ole.

Työlainsäädännön perusasiat ovat toki ennallaan. Työnantaja ja työntekijä voivat vapaasti >

päittää, miten tarkasti etätöön yksityiskohdista sovitaan, mutta työlainsäädäntöä ja työehtosopimuksia noudatetaan normaalisti. Joskus etätöystä voi sopia työsuojimustasolla, mutta Oraksen mukaan näin on tehty vähän.

– Työsuojimus on enemmän yksilöllinen sopimus. Joskus voi olla työntekijän etu sopia siitä siinä sen sijaan, että noudattaa työnantajan mahdollisesti yksipuolisesti antamaa ohjetta.

Kompastuminen vessareissulla ei ole työtaturma

Työntekijän näkökulmasta suuret kysymykset liittyvät työergonomiaan, työssä jaksamiseen ja yhteisöllisyyteen. Oraksen mukaan ergonomiakysymykset voi ratkaista kahdella tavalla: työnantaja voi tarjota kotiin työvälineet, kuten sähköpöydän ja näytön, tai työntekijä voi hankkia ne itse ja vähentää kulut verotuksessa. Oras korostaa työntekijän omaa vastuuta.

– Työnantaja ei voi mennä kenenkään kotiin varmistamaan, että ergonomia on kohdallaan. Sellaisiakin taloja on, joissa asiaa ei ole mietitty ja työergonomia kotitoimistoissa on kehnoa.

Työturvallisuuskysymykset ovat omia kiemuroitaa. Sama tapaturma, joka työpaikalla sattuuksaan olisi ilman muuta työtaturma, ei kotona välttämättä sitä ole.

– Jos kaadut mennessäsi vessaan, se ei ole työtaturmavakuutuksen mukaan korvattava työtaturma, koska vessassa käyminen ei kuulu työtehtäviisi, Oras kertoo.

Tämäntyyppiset ongelmat voi ratkaista etätöväakuutuksella.

Työmatkat puolestaan ovat puhtaasti verotuskysymys, ja niitä koskevat kysymykset Oras ohjaa suoraan verottajalle.

– Työmatkasääntely ei sinänsä muutu. Verottaja päättää, millä edellytyksin työnantaja voi missäkin tilanteessa korvata matkustamisen kuluja verottomasti. Etätöön tekemisen tavoilla voi olla asiassa merkitystä. Asiaa on

”Kannattaako sitoa itseään sopimukseen, joka ei mahdollisesti joustaa?”

siis olennaista pohtia työnantajan kanssa etukäteen, mikäli työ edellyttää matkustamista.

Etätöystä on sovittava tarkkaan

Erityisesti esimiestyössä on Oraksen mukaan jouduttu miettimään uusia johtamistapoja. Toisaalta alalla on aina ollut etäjohtamista: toimitustyöhön kuuluu se, että työtä tehdään muualtakin kuin kotitoimituksesta käsin. Suuri kysymys jatkossa on se, voiko journalisti asua missä vain ja silti työskennellä vaikkapa helsinkiläisessä toimituksessa. Suomen maantieteellinen laajuus tekee kysymyksestä erilaisen kuin monissa muissa Euroopan maissa.

Toinen kysymys on se, että kaikille etätö ei sovi. Oras muistuttaakin, että vaikka etätö yleistyy ja työnantaja siihen kannustaa, viime kädessä työnantajan on tarjottava työtilat.

– Kun allekirjoittaa etätösuojimusta, kannattaa miettiä myös sitä, jos vaikkapa elämäntilanne muuttuu sellaiseksi, että kotoa käsin ei enää ole helppo työskennellä. Kannattaako sitoa itseään sopimukseen, joka ei mahdollisesti joustaa?

Etätö on tuonut eteen myös työsuojelukysymyksiä. Virtuaalisista kahvitunneista huolimatta osa työyhteisön sosiaalisuudesta katoaa, mikä vaikuttaa ihmisiin hyvin eri tavoin. Oraksen mukaan juuri yhteisön kaipuu on asia, joka vielä odottaa ratkaisuja.

– Tähän huoleen ei kaikilta osin ole pystytty vastaamaan. •

Printti- sanomalehti

– vähän kuin mustavalkotelevisio?

Kasvat jakelukustannukset ja printin vähentynyt kysyntä muuttavat sanomalehtiä. Tutkijan mukaan aamun printtilehti voi kadota jo tällä vuosikymmenellä, mutta markkinatoimijat toppuuttelevat.

TEKSTI TUUKKA TUOMASJUKKA

K

uinka monta paperista sanomalehteä yli 15-vuotias suomalainen keskimäärin kuluttaa vuodessa?

1990: 273 lehteä.

2020: 83 lehteä.

Sanomalehti on ollut osa elämää nykyisen Suomen alueella jo 1600-luvulta alkaen. Postin välittämien lehtien määrä on kriisiaikoja lukuun ottamatta kasvanut yli kahden vuosisadan ajan, 1990-luvulle saakka.

Silloin alkoi printtisanoma-

lehden historiallinen laskusuhdanne. Kysyntä on pudonnut yhteensä 65 prosenttia, kolmessa vuosikymmenessä noin kolmasosaan entisestä. Nyt levikki on samalla tasolla kuin 1930-luvulla, noin 390 miljoonassa kappaleessa vuosittain.

Vuodesta 2012 eteenpäin printin menekki on vähentynyt keskimäärin 6,8 prosenttia vuodessa.

– Se on jyrkin lasku, jonka minä sanomalehtien historiasta löysin, sanoo tutkija **Heikki Nikali**.

Hän on viestinnän digitalisointimista 1990-luvulta asti tarkastellut entinen Postin tutkimusjohtaja, joka eläköityi tehtävästään 2010-luvulla ja joka on tutkinut sanomalehtien jakelua ja sen muutosta.

Printtilehden katovauhti on vain kiihtynyt. Vuosina 1991–1994 menekki putosi keskimäärin 4,3

prosenttia vuodessa, mutta laman jälkeen lasku hidastui 0,9 prosenttiin ennen kuin alkoi uudelleen kiihtyä.

Muutos ja sen kerrannaisvaikutukset ovat niin suuria, että ne voisivat Nikalin laskelmien mukaan tuhota päivittäisen sanomalehden jakelujärjestelmän jo tällä vuosikymmenellä.

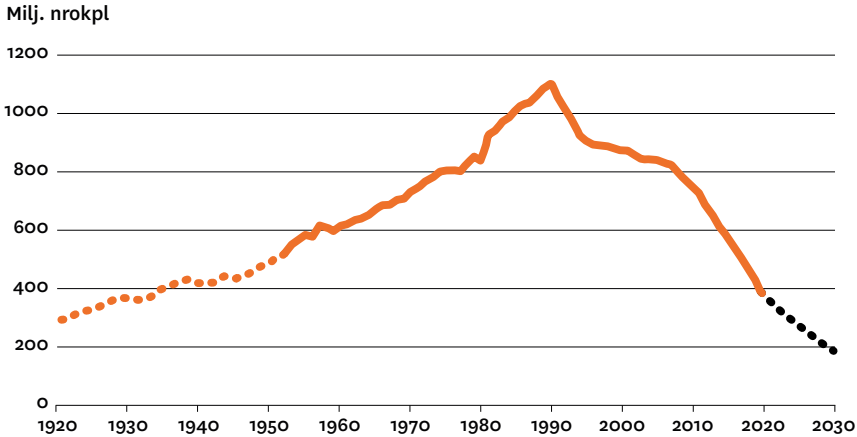
Printtiä uhkaa kuoleman spiraali

Kaikki eivät allekirjoita sanomalehden tilan tarkastelemista paperisen kysynnän kautta.

Heihin kuuluu Medialiiton puheenjohtaja ja Keskisuomalainen Oyj:n toimitusjohtaja **Vesa-Pekka Kangaskorpi**.

– Ei kukaan ole huolissaan mustavalkotelevisiosta, että mihin se hävisi. Sanomalehti muuttuu ja ▶

Paperisten sanomalehtien kokonaismarkkina tilastojen mukaan vuosina 1952–2020, estimaatti 1920–1951 ja ennuste 2021–2030

muuttaa muotoaan ajan mukana, Kangaskorpi sanoo.

Mediayhtiön näkökulmasta paperilehden levikillä ei Kangaskorven mielestä itseisarvallisesti ”ole mitään merkitystä”. Paperisten sanomalehtien levikin lasku on hänen mukaansa hidastunut koronan aikaan ja tilanne on parempi kuin kolme tai viisi vuotta sitten. Kangaskorpi kehuu digitaalista näköislehteä ja kuvailee sitä hyvin halutuksi tuotteeksi.

Keskisuomalainen on laajentunut voimakkaasti: mediatalo on lehtinimikkeiden määrällä mitattuna Suomen suurin sanomaja kaupunkilehtien kustantaja. Kangaskorven mukaan Keskisuomalainen jatkaa printtiin panostamista niin kauan kuin hän on konsernin johdossa. Haastattelussa hän esittää silti kärjekkäitä näkemyksiä formaatista.

– Jos saataisiin sormia napsauttamalla siirryttyä digitaalisiin tuotteisiin, se olisi kaikille parempi juttu, Kangaskorpi sanoo.

Heikki Nikali kiteyttää tutkimuksessaan paperisten sanomalehtien ongelman ”kuoleman

spiraaliksi”. Kun tilausmäärät vähenevät, kohoavat lehden yksikkökustannukset. Tämä johtaa tilaushintojen nostamiseen, mikä taas laskee tilausmääriä entisestään. Lisäksi kehitykseen vaikuttavat osaltaan jakelukustannusten nousu sekä media- eli mainosmyynti, jonka vähentyminen on ollut Nikalin mukaan odotettua suurempaa.

Ensin vähenevät ilmestymispäivät

Kun Sanoma Media Finlandin liiketoimintajohtajalta ja Uutismedian liiton hallituksen puheenjohtajalta **Petteri Putkirannalta** kysyy, milloin Sanomalta ilmestyy viimeinen printtisanomalehti, hän pyytää tarkentamaan, millaisesta lehdestä olisi kyse. Ilmestyisikö sanomalehti kenties joka päivä, keran viikossa vai jotenkin muuten?

Putkirannan mukaan kaikki alan toimijat joutuvat pohtimaan ilmestymispäivien määrää. Sanoman viimeinen printtimuotoinen, seitsemäpäiväinen sanomalehti ilmestyy ”joskus vuoden 2030 jälkeen”, hän arvioi. Sen jälkeen

ilmestymistahti mahdollisesti harventuu. Muutosnopeuteen vaikuttaa se, miten nopeasti kulutottumukset muuttuvat.

– On erilaisia skenaarioita ilmestymispäivistä. Liitto on tehnyt tutkimuksia siitä, millä tavalla kannattavuutta ja asiakassuhdetta voisi pelata yhteen niin, että kenties joitain päiviä ei jaettaisi, Putkiranta sanoo.

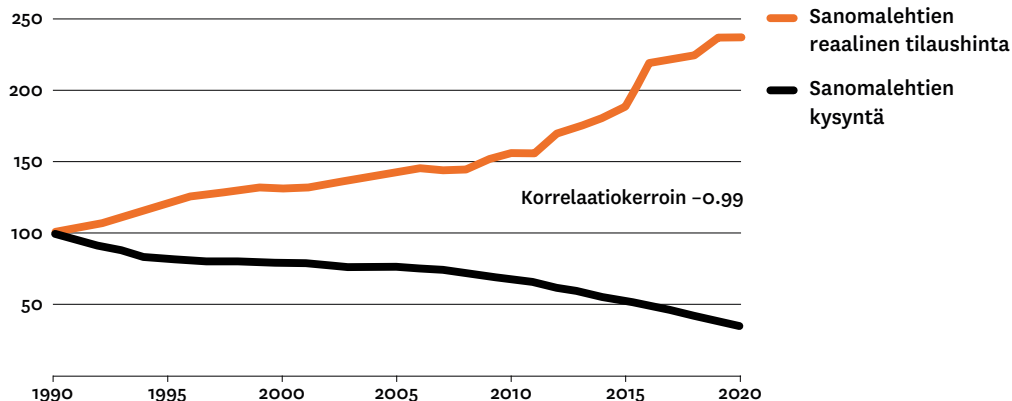
Ilmestymispäivien vähentämistä on nähty markkinoilla jo aiemmin. Esimerkiksi Lapin Kansa lopetti vuonna 2015 sunnuntain printtisanomalehden tekemisen ja korvasi sen näköislehdellä.

Toukokuussa 2021 myös Lapin Kansan sunnuntain näköislehden ilmestyminen lakkasi. Julkaisua kustantavan Kaleva Median tiedotteen mukaan lehti julkaisee artikkelit edelleen verkkosivulla ja sovelluksessa, mutta sunnuntain osalta niitä ”ei enää järjestetä näköislehden muotoon”. Kustantaja kertoi samassa yhteydessä, että lauantaisin ilmestyvän viikonvaihdeliite Lupon sisältöä on vahvistettu.

Vastaavanlaisesta painopisteen

Sanomalehtien reaalin tilaushintaindeksi vuosina 1990–2020 Kuvaan on piirretty myös sanomalehtien kysyntää kuvaava indeksikuvaaja

Indeksi ”1990”=100

”Mediatulojen pitäisi ehdottomasti päästä irti nousevista tilaushinnoista.”

muutoksesta puhuu myös Putkiranta. Printissä pitäisi tällöin ottaa huomioon, että paperilehden lukija on jo voinut nähdä uutisen aiemmin verkkojulkaisussa, jolloin hän saattaa tuntea aihepiiriä ainakin otsikkotasolla.

– Kun ilmestymispäivien määrä yhdistetään kuluttajakäyttäytymisen muutokseen, se johtaa mielestäni siihen, että paperilehden sisällön pitäisi hieman muuttua. Kenties se ei enää ole uutislehti, vaan analyttisempi, Putkiranta sanoo.

Hän korostaa muutoksen verkaista tahtia.

”Geriatría on meidän tärkein liittolainen”

Keskisuomalainen-konsernin julkaisuissa printtilehden ilmestymispäivät voivat Vesa-Pekka Kangaskorven mukaan pitkällä tähtäimellä vähentyä. Samalla niitä ”korvattaisiin” ja ”täyden-

nettäisiin digitaalisilla tuotteilla”, hän kertoo. Nimikkeet – eli tällä hetkellä erillisinä julkaistavat lehdet – voivat myös yhdistyä.

– Suurimmat maakuntalehdet ovat hyvässä jamassa. Välikoon lehdet ovat hankalassa asemassa, kun niiden pitää kilpailla isojen julkaisujen kanssa, Kangaskorpi sanoo.

Sanoman julkaisuja ei Putkirannan mukaan ole näillä näkymin yhdistymässä. Esimerkiksi Sanoman vastikään ostaman Aamulehden liittäminen Helsingin Sanomiin olisi hänen mukaansa ”erittäin epätodennäköistä”. Yhdistymisestä saatavia hyötyjä Putkiranta ylipäättään pitää lyhytaikaisina.

– Yhdistyvillä titteleillä pitäisi olla sama brändillinen dna ja misio. Tällä hetkellä meillä ei sellaisia ole. Jos jonkin tittelin elinkelpoisuus jostain syystä heikkenee liikaa, kannattaa se kuitenkin lo-

pettamisen sijasta yhdistää, totta kai, Putkiranta sanoo.

Pienille paikallisjulkaisuille sekä Kangaskorpi että Putkiranta näkevät tulevaisuudessa mahdollisuuksia. Putkirannan mukaan paikalliset tuotteet näyttävät pärjäävän suhteellisen hyvin printtinä tilaustämäärien osalta. Kangaskorpi huomauttaa, että pienillä paikkakunnilla ikärakenne tukee myös printin julkaisua.

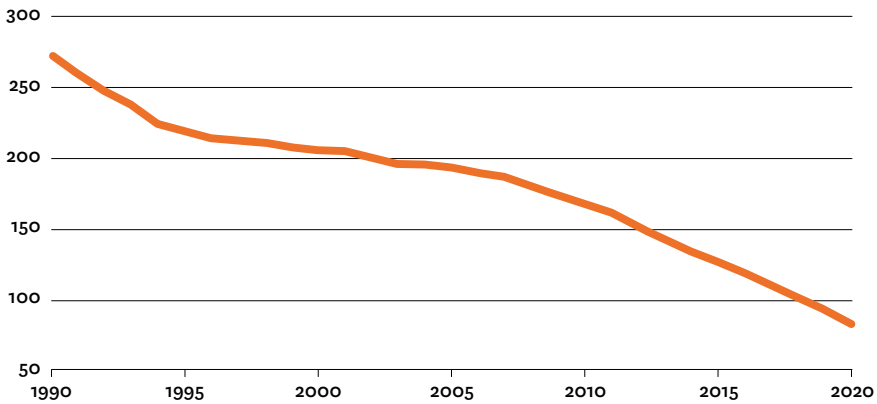
– Geriatría on meidän tärkein liittolainen siellä. Lehdet säilyvät näillä paikkakunnilla niin pitkään kuin ihmisetkin, Kangaskorpi sanoo.

Nikali nostaa esiin sanomalehtien korkean hintajoustopuon, eli sen, että kysyntä reagoi vahvasti hintamuutoksiin. Hänen mukaansa sanomalehdet ovat reagoineet nimenomaan hintojen korotuksilla.

– Mediatulojen pitäisi ehdottomasti päästä irti nousevista tilaushinnoista, Nikali sanoo. ➤

Sanomalehtien kysyntä Suomessa 1990–2020

Nrokpl vuodessa per yli 15-vuotias

”Onko Suomessa enää lainkaan lehdenjakelua kymmenen vuoden kuluttua?”

Sanoman Putkirannan mukaan tilaushintojen nostovara alkaa alalla olla käytetty.

– Niitä voidaan yleisen hintaja kustannuskehityksen mukana nostaa, mutta uskoisin, että moni toimija on sen optimointipelivaran jo pelannut. Hinnannostovara ei ole loputon.

Kangaskorpi taas huomauttaa, että kuluttajat ovat valmiita maksamaan suhteessa paljonkin paperilehdestä. Hän kuitenkin pohtii hinnan vaikutusta odotuksiin.

– Paperilehti on kallis. Keskitilauksinta on noin 300–500 euroa vuodessa, mikä sisältää digiulottuvuuden. Pystymmekö me tarjoamaan riittävästi laadukasta sisältöä siihen hintaan?

Ratkaisuksi vähemmän jälkiä lumessa

Heikki Nikali esittää tutkimuksessaan, että jos mediayhtiöt eivät

tee nopeita toimia, printtisanomalehden jakelu päättyy Suomessa ensimmäisillä alueilla jo 2020-luvun puolivälissä. Hänen mukaansa voidaan jopa kysyä, onko Suomessa enää lainkaan lehdenjakelua kymmenen vuoden kuluttua, jos volyymit putoavat jatkossakin.

– Jos nykymallilla mennään ja valtio ei tule apuun, haja-asutusalueet ja taajamien reuna-alueet on tämän vuosikymmenen puolivälissä todennäköisesti menetetty printtisanomalehden näkökulmasta, Nikali sanoo.

Vaihtoehtoisesti lehden hintaa pitäisi Nikalin mukaan korottaa 4–5 prosenttia vuodessa inflaation päälle. Jos aamujakelu jossain vaiheessa päättyisi, ei sitä hänen mukaansa enää myöhemmin aloitettaisi uudestaan.

Nikali esittää ratkaisuksi postilähetysten päiväkannon yhdistä-

mistä sanomalehtien varhaisjakeluun. Vastaavia ajatuksia on esitetty aiemminkin julkisuudessa. ”Ei pitäisi olla kaksia jälkiä lumessa”, kommentoi Keski-suomalaisen liiketoimintajohtaja **Erkki Summanen** kesäkuussa 2021 Suomen Lehdistölle.

Nikalin mukaan olisi jo kiire aloittaa valmistelutyöt jakeluiden yhdistämiseksi. Itse yhdistäminen veisi hänen mukaansa muutaman vuoden, vaikka jakelun yhdistämistä on joillain alueilla jo tehtykin.

Uusi jakelutuki vai arvonlisäveron peruutus?

Sanomalehtien tulevaisuuteen vaikuttaa olennaisesti myös politiikka. Vuonna 2012 sanomalehtien nollan prosentin arvonlisävero päättyi, ja 10 prosentin veronkorotus siirtyi tilaushintoihin Nikalin mukaan kahdessa

vuodessa. Nikali arvioi, että lehtitaloilta on alv-muutoksen takia jäänyt saamatta noin miljardi euroa tilaus- ja mediamyyntituloja.

– Suurin yksittäinen poliittinen virhe Suomen lähihistoriassa kaupalliseen mediaan liittyen, Kangaskorpi luonnehtii alv-korotusta.

– Sen näkee kaikista tilastoista, että yksityiseltä medialta lähti sata miljoonaa euroa kertalaakista. Helsingin Sanomista putosi kymmenen prosenttia, kertoo Putkiranta.

Toisaalta mediapoliittinen keskustelu on palaamassa aikaan ennen digitalisoituneita markkinoita, kun 1990-luvulle asti myönnetty jakelutuki on nousmassa keskusteluun. Nikali pitää jakelutuen myöntämistä sanomalehtijakelulle melko varmana, ja myös Kangaskorpi kannattaa sitä.

Jakeluiden yhdistämisestä saata- vat säästöt eivät Nikalin mukaan kokonaan poistaisi jakelutuen tarvetta, mutta pienentäisivät sitä merkittävästi.

Putkirannan mukaan jakelutuki kuitenkin olisi niin sanottu *point*-ratkaisu, joka kohdentuu pistemäisesti ja joka voisi olla epäluotettava. Hän ei innostu ideasta, vaan peräänkuuluttaa laajempia ratkaisuja – vaikkapa paperilehden alvin poistamista. Sen sijaan Nikali ja Kangaskorpi eivät pidä arvonlisäveron poistoa mahdollisena.

– Jakelutukikeskustelu on selkeä indikaatio siitä, että toimialan toimintaedellytyksiin on kiinnitetty valtiovallan toimesta huomiota, Putkiranta sanoo.

Jakelu voi tulevaisuudessa saada myös uusia digitaalisia

muotoja. Kangaskorpi nostaa esille Keski-suomalaisen omistaman Neonmedian, jonka näyttöpäätteiden kautta HSL:n busseista voi lukea konserniin kuuluvien Länsiväylän, Helsingin Uutisten ja Vantaan Sanomien uutisia, sekä Nestemedian, jolla on digitaalisia näyttöpäätteitä bensatankkaus- asemilla.

– On itsestään selvää, että jokainen meistä lukee uutisia käynnyksestä, mutta kymmenen vuoden aikana tullaan näkemään uudenlaisia välineitä, joista informaatiota voidaan ottaa vastaan, Kangaskorpi sanoo. ●

Artikkelin lähteenä on käytetty Heikki Nikalin ja Tuomas Hopun kirjaa ”Aamun lehti. Sanomalehtien jakelun historia ja tulevaisuus” (Postimuseo 2021).

www.kosmos.fi

KULINAARISTA KULTTUURIA VUODESTA 1924

Lööpin kolumnisarjassa journalismiprofession kentän dynamiikasta väitellyt Suomen Kuvalehden toimittaja ja tuottaja Pauliina Penttilä vertailee sankaruuden ja riittämättömyyden tunteita.

IKUINEN RIITTÄMÄTTÖMYYS

TOIMITUSTYÖN sankaritarinat näyttävät olevan ikuisia, tai ainakin tarina vuodelta 1912 on tutun oloinen.

Siinä on vastoinkäymisiä:

”Ensimmäisessä onnettomuudesta kertovassa sähkössä oli tuon suuren valtamerihöyryn nimi kokonaan vääristelty eikä ilmoitetun nimistä höyrylaivaa voitu löytää toimituksen käytettävissä olevista eri maiden laivaluetteloista.”

Sankareita:

”Silloin Mattsonin onnistui joidenkin ihmeteltävien johtopäätelmien avulla saada selville, että kysymyksessä täytyi olla vastarakennettu Titanic-niminen jättiläishöyry (- -).”

Ja suuria voittoja:

”Nyt pantiin kuitenkin lennätin toimimaan ja seuraavana päivänä Dagens Tidningillä oli loistava paraatisivu, joka teki eräät kilpailijat kateudesta vihreiksi.”

Titanic-tarina löytyy WSOY:n 1946 julkaisemasta kirjasta, jossa toimittajat muistelevat vuosisadan alkua.

Aivan samanlaisia tarinoita kerrottiin joskus etenkin ulkomaantoimittajista, sitten taloustoimittajista. Nykyisin sankarimuodissa ovat tutkivat toimittajat, etenkin ne, jotka osaavat kaivautua internetin syövereihin.

Tarinat kertovat siitä, millaista journalistista työtä kulloinkin pidetään arvokkaana. Monet ihanteet pysyvät aikakaudesta toiseen. On oltava sinnikäs, oivaltava, työteliäs ja uhrautuva. Ei pidä kumarrella ketään.

SANKARITARINOILLA voi nähdä ihanteiden jakamisen lisäksi toisenkin tehtävän: ne peittävät jatkuvan, kalvavan riittämättömyyden tunteen, joka on arjessa kovin usein läsnä.

Kunpa saisin vielä yhden päivän, edes muutaman tunnin. Tekisin tästä niin paljon paremman. Aikaa, rahaa ja työvoimaa, niitä on aina liian vähän. Voisinpa matkustaa tapaamaan haastateltavaa, olisipa toimituksessa joku, joka ehtisi suunnitella juttua kanssani, lukea keskeneräisiä versioita, auttaa onnistumaan.

Resurssien puutteen vielä kestää. Siihenhän on syytä, työnantaja. Se ei ole itsestä kiinni.

Paljon pahempaa on oma riittämättömyys. On upea aihe, värisyttävät haastattelut, materiaalia vaikka kuinka. Sitten yksi pieni ja surkea toimittaja, joka pilaa koko homman. Ei ikinä pääse tavoitteeseensa, ei koskaan pysty luomaan todeksi sitä ideaa, joka prosessin alussa tuntui niin huumaavan hienolta.

Ei ikinä yllä sankarillisiin suorituksiin.

Luulenpa, että näin tunnettiin myös vuonna 1912, mutta sitä ei kirjoissa muistella. Se unohdetaan niin pian kuin suinkin. Kalankärettä, mikä helpotus, äkkiä eteenpäin!

JOURNALISMIN kannalta riipivä riittämättömyyden tunne on kuitenkin vähintään yhtä tärkeää kuin sankaritarinoiden välittämät ihanteetkin. Jos muhisiimme sankaruuden tunteessa, kokisimme olemamme täydellisiä ja ammattitaitomme huipulla, mihin enää pyrkisimme?

Ikuiselle riittämättömyyden tunteelle ei pidä antaa liikaa valtaa. Se on hyvä renki, mutta isäntänä julmuri.

Tunnetta voi hallita panemalla sen töihin. Jos resursseja on aina liian vähän, niitä voi vaatia sinnikkäästi lisää. Perustella, vedota, selittää. Suunnitella hyvin, mitä tekee, kun lopulta saa jutulleen hiukan enemmän aikaa. Kun se tapahtuu, on osattava toimia tehokkaasti.

Vaikka tilaisuutensa on käyttänyt hyvin, jutun tehtyään tietää taas, että sen olisi voinut tehdä vielä paremmin.

Riittämättömyyden tunne on kuin sitkeä rikkaruoho, siitä ei pääse eroon. Mutta kun päättää, että se onkin villisalaatti, siitä tulee hyödyllinen.

Tunteen syyt ja ilmenemiset voivat paljastaa journalismin ongelmia ja heikkouksia. Kun ne on paljastettu, niitä voi ryhtyä korjaamaan. Vajavaisuus kääntyy vahvuudeksi. Ja kun niin käy, on varmasti tehnyt vähintään pienen sankariteon. ●

**”ON OLTAVA SINNIKÄS,
OIVALTAVA, TYÖTELIÄS
JA UHRAUTUVA.
EI PIDÄ KUMARRELLA
KETÄÄN.”**

HELMIJUTTU

Sanna Raita-aho on STT:n toimittaja, joka kirjoittaa erityisesti ulkomaanaiheista. Hän on työskennellyt aiemmin muun muassa Ylen toimittajana Istanbulissa Turkissa. Hän kirjoittaa myös Ulkopolitist-verkkolehden Lähi-idän toimitukseen. Hän on valmistunut rauhan- ja konfliktitutkimuksen maisteriksi Tampereen yliopistosta.

VIENA KYTÖJOKI

Afganistanilaisia naisia etsimässä

Afganistanin naisten kohtalo ja ulkomaanjournalismin vaikeat kysymykset jäivät pohdituttamaan, kun Talebanin paluuta pelänneiden naisten haastattelut oli tehty.

TEKSTI SANNA RAITA-AHO

Heinäkuussa 2021 Afganistanista alkoi kantautua uutisia, että ääri-liike Taleban on valloittanut alueita kiihtyvään tahtiin. Myös omaan sosiaaliseen mediaani alkoi puskea viestejä huolestuneilta Afganistania tuntevilta tahoilta. Rauhanneuvotteluissa Taleban oli antanut lupauksia naisten aseman turvaamisesta. Sen valtaamisessa maakunnissa tilanne vaikutti kuitenkin toiselta, ja monet naiset tuntuivat olevan tilanteesta peloissaan.

Tajusin, että vaikka olimme myös STT:llä uutisoineet paljon Yhdysvaltain joukkojen vetäytymisestä, naisten ääni oli vielä tuossa vaiheessa jäänyt vähälle huomiolle. Tätä kirjoittaessani, elokuussa 2021, tilanne on hyvin toisenlainen. Median huomio on kääntynyt Afganistaniin ja erityisesti naisten hätään.

Heinäkuussa tilanne oli vielä kuitenkin eräänlaisessa käymispisteessä.

Päätin, että olisi syytä haastatella afganistanilaisia naisia ja kuulla heidän näkemyksiään. Ideaalitilanteessa journalismi tehdään aina paikan päällä, mutta aina se ei ole mahdollista. Koronavuonna matkustamisen vaikeus on entisestään korostunut.

Siksi minun piti keksiä jokin keino saada Helsingin etäyötoimistostani eli omasta olo-

huoneestani yhteyksiä Taleban-alueella asuviin naisiin. Tämä ei ollut helppoa. Minulla on kontakteja Afganistaniin, mutta valtaosa heistä on ajalta, jolloin työskentelin Turkin Istanbulissa Ylen toimittajana. Osa näistä lähteistä ei halunnut puhua pelon takia, osa taas kertoi ottaneensa tietoisesti etäisyyttä kotimaansa tapahtumiin sen aiheuttamasta surusta ja ahdistuksesta johtuen.

”Osa lähteistä ei halunnut puhua pelon takia.”

KONTAKTIEN keruu onnistui lopulta muutaman päivän säätämisen jälkeen. Apuna oli muun muassa Suomen naistoimittajien yhdistys, joka on vuosia kouluttanut naistoimittajia Afganistanissa. Lisäksi sain apua Suomesa asuvien afganistanilaisten kautta. Heidän ansiostaan löysin haastatteluun lopulta kaksi naista, jotka olivat valmiina kertomaan tun-

temuksistaan. Toinen heistä oli paikallinen naistoimittaja, joka oli perustanut oman radio-kanavan Afganistaniin vuosia sitten. Afganistanin pohjoisosissa asuva nainen kertoi pelkäävänsä henkensä puolesta, koska Talebanin odotettiin saapuvan hänen kotikaupunkiinsa hetkellä millä hyvänsä. Naisella ei ollut juuri syytä uskoa puheita Talebanin ”maltillistumisesta”, sillä hänet oli uhattu tappaa heti, kun Taleban saapuisi.

Toinen taas oli Kabulissa oleva nainen, joka oli elänyt 1990-luvulla Talebanin hallitsemassa pääkaupungissa. Näitä vuosia nainen kuvasi elämänsä hirveimmiksi. Nyt hänen harras toiveensa oli, ettei kansainvälinen yhteisö unohdaisi Afganistanin naisia. Vielä haastattelua tehdessämme Talebanin saapuminen Kabuliin näytti kuitenkin kaukaiselta.

Sovin haastattelun myös kolmannen naisen kanssa, mutta en lopulta saanut häneen yhteyttä. Osa työnkuvaa on tällainenkin ajankäyttö, joka ei lopulta päädy mihinkään juttuun.

Naisten lisäksi haastattelin juttuun Ulkopoliittisen instituutin tutkijaa **Olli Ruohomäkeä**, joka on yksi Suomen parhaista Afganistan-asiantuntijoista. Ruohonjuuritasolla Afganistanissa työskennellyt Ruohomäki osasi avata Talebanin nousun historiallisia syitä ja myös sitä, miksi liike on maakunnissa kerännyt kannatusta.

Jutun kuvitusta piti myös pohtia, sillä emme päässeet kuvaamaan naisia paikan päälle. Lisäksi turvallisuussyistä toinen naisista ei halunnut esiintyä jutussa omalla nimellään tai kuvallaan.

Sain yhdeltä haastateltavaltani kuvia, jotka olivat levinneet Afganistanin sosiaalisessa mediassa. Yhdessä niistä oli muun muassa kuva väitetyistä lentolehtisistä, jonka mukaan

Tämän kuvan aitoutta ei pystytty varmistamaan, joten se jäi käyttämättä.

Taleban määräsi naisia käyttämään valtaamillaan alueilla burkhaa hijabin sijasta. Kuva oli kiinnostava, mutta sen aitoutta oli vaikea varmistaa. Persiankielisen BBC:n mukaan kuvan aitous oli kiistetty, mutta Voice of America oli käyttänyt omissa jutussaan samaa kuvaa.

Emme pystyneet tarkistamaan kuvan aitoutta, joten jouduimme harmikseni jättämään sen käyttämättä. Päädyimme lopulta hieman tylsään mutta helppoon ratkaisuun eli kansainvälisten uutistoimistojen kuvamateriaaliin.

Darin kielen kääntämisessä auttoi tutkija **Joonas Maristo**.

Luin läpi myös Afganistaniin erikoistuneen tutkimusjärjestön Afgan Analysts Networkin analyyssejä. Eriyisen mielenkiintoinen oli artikkeli, jossa pohdittiin, miten kansainvälinen yhteisö herkästi sivuuttaa etenkin Afganistanin maaseudun naisten äänet. Oletus tuntuu usein olevan, että nämä olisivat jotenkin autoomaattisesti konservatiivisempia kuin esimerkiksi Kabulissa olevat naiset. Tutkimusten mukaan nämäkin naiset kuitenkin haluavat koulutautua ja elää omien arvojensa mukaisesti elämää.

KUN JUTTU oli saatu julkaistua, palaute oli varsin kiittävää. Naisten kohtalo jäi kuitenkin kummitlemaan mieleeni, ja olemme jatkaneet viestien vaihtamista, etenkin elokuun tahtumien jälkeen.

Se, millaisia tunteita toimittaja kokee journalistisessa prosessissa, on usein varsin epärelevanttia. Kriisialueella vieraillessa ja siellä olevia ihmisiä tavatessa on silti vaikea sivuuttaa tunteita: syllisyttä, surua, vihaa ja myös sitä kunnioitusta, jota tuntee rohkeita haastateltavia kohtaan. Vaikka oma tehtäväni on raportoida, ei pelastaa ihmisiä, väkisinkin mieleen hiipii tällaisia uutisia kirjoittaessa avuttomuus ja etuoikeudet. Minä voin lähteä kriisialueelta takaisin omaan turvalliseen arkeeni Suomessa, haastateltavat useinkaan eivät. Se, että he uskaltavat silti puhua, on äärimmäisen tärkeää. Siksi ihmisten kunnioitus ja turvallisuudesta huolehtiminen ovat mielestäni perusvaatimuksia kriisialueilla työskenteleville toimittajille. On toimittajan vastuulla pohtia, tuoko haastateltavan nimen julkaiseminen enemmän riskejä kuin hyötyjä tai millaisia viestintävälineitä autoritaarisissa maissa asuvien ihmisten kanssa kannattaa käyttää.

Hirtaasti saavutetut oikeudet ovat lipeämässä naisilta

● Afganistanilaiset naiset keräivät uhkailusta ja lätkäisten sääntöjen palautusta.

Sanna Raita-aho
STT

► Kukaan ei ollut täysin vakuuttunut siitä, että Afganistanin naiset saavat oikeutensa takaisin. Kukaan ei ollut vakuuttunut siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan. Kukaan ei ollut vakuuttunut siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan. Kukaan ei ollut vakuuttunut siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Hoketuksi väite
Naiset Afganistanissa ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Tuhat Afganistanin naisia ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ukrainan armeijan sotilaita, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Pommi-iskusta epäiltyjä pidätettiin Irakissa

► Irakin poliisi on pidättänyt kolme epäiltyä henkilöä, jotka ovat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Tuhansia Pride-marssilla

Tuhansia ihmisiä osallistui Pride-marssiin, joka oli ensimmäinen Suomessa.

► Tuhansia ihmisiä osallistui Pride-marssiin, joka oli ensimmäinen Suomessa. Marssi oli rauhallinen ja siinä osallistui paljon ihmisiä.

300 sirtolaista poistettiin väkivalta Välimerellä

► Yhdysvallat on poistanut 300 sirtolaista väkivalta Välimerellä. Sirtolaiset olivat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Ennen päätyivät romahtaneen tornin raunioille

► Ennen päätyivät romahtaneen tornin raunioille. Torni oli romahtanut ja sirtolaiset olivat saaneet takaisin osan oikeuksistaan, mutta ne eivät ole vielä täysin vakuuttuneita siitä, että heidän oikeutensa ei ole kadonnut kokonaan.

Sanna Raita-ahon kirjoittama STT:n uutinen julkaistiin muun muassa Aamulehdessä.

Juttuprojekti sai pohtimaan jälleen myös ulkomaanjournalismin inklusiivisuutta. Viime vuosina yhä useammat mediatalot ovat leikkaneet rahoitustaan ja myös kirjeenvaihtajien pestejä on vähennetty. Ulkomaanjournalismissa kuitenkin läsnäolo, kulttuurin, historian, monimutkaisten konfliktien juurisyiden ja kielen ymmärrys olisivat ensisijaisen tärkeitä, eivätkä ne synny yksittäisillä juttumatkoilla. Vaikka Suomessakin tehdään yhä loistavaa ulkomaanjournalismia, vaarana on, että ilmiöiden pitkäaikainen seuranta ja ymmärrys jäävät yhä vähemmälle kirjeenvaihtajapestien vähentyessä. Niin sanottu yleistoimittajuuden ihanne johtaa yhä enemmän siihen, että aikaa erikoistua on yhä vähemmän, myös ulkomaanjournalismissa. Erikoistuminen vaatii resursseja, joihin mediatalojen johdon toivoisi panostavan.

Utustoimituksien kiireisessä arjessa on helppo käyttää niitä asiantuntijoita, jotka ovat helpoiten saatavilla. Hyväksi havaitun asiantuntijan käytössä ei tietenkään ole mitään vikaa, mutta on hyvä pohtia, saisiko juttuihin pienellä vaivannäöllä monipuolisemmin ääniä. Jos kirjoitamme vaikkapa Lähi-idän naisista,

”Erikoistuminen vaatii resursseja, joihin mediatalojen johdon toivoisi panostavan.”

kuinka usein jutussa puhuu naisten itsensä sijasta länsimaalainen asiantuntija? En usko, että kukaan ammattitaitoinen toimittaja tarkoituksella haluaa sivuuttaa kenenkään osapuolen ääntä, mutta usein mediatalojen kiire muokkaa juttuprosessia tiettyyn suuntaan. Siksi onkin ilo huomata, että esimerkiksi Yle on päättänyt

sijoittaa kokeneen ja aluetta hyvin tunnevan toimittajan Etelä-Aasiaan tai että Helsingin Sanomat päätti nimetä oman toimittajansa seuraamaan nimenomaan naisten asemaa Afganistanissa.

On myös perusteltua pohdita, miten kansainväliset mediatalot kohtelevat niin sanottuja ”fiksereitä” eli paikallisia toimittajia, jotka auttavat ulkomaisia toimittajia – joskus oman henkensä uhalla. Heidän työnsä on näkymätöntä, mutta korvaamatonta. Samalla he ovat usein niitä, jotka jäävät maahan, kun länsimainen toimittaja poistuu turvaan kotimaahansa. Nyt heidän kohtalonsa myös Afganistanissa on puhuttanut. Esimerkiksi Suomen journalistiliitto on vaatinut, että Suomi sisällyttäisi suomalaisille medioille työskennelleitä afganistanilaisia suojelupolitiikkaansa. Vaatimus on mielestäni oikea. ●

Koulutus on saavutettu etu

Kiinan kielioppia, viinien historiaa, mobiili-journalismia. Kirjo on laaja, kun toimituksellinen henkilöstö ja kustannustoimittajat täydentävät ammatillista osaamistaan.

TEKSTI TIJU POHJOLAINEN
KUVAT PEKKA HOLMSTRÖM

On hyvin mahdollista, että tämän lehden ilmestyessä **Mari Manninen** on käyttämässä TAKO-koulutuspäiviään kiinalaisessa hotellissa.

Kun Helsingin Sanomien Aasian-kirjeenvaihtaja viimein pääsee asemapaikkaansa Pekingiin, hänellä on edessään usean viikon karanteeni, jonka aikana töitä ei saa tehdä. Manninen suunnittelee käyttävänsä päivät hotellissa kiinan kielen opintoihin entuudestaan tutun opettajan etäopetuksessa. Toki luvassa on myös läksyjä ja itsenäistä opiskelua.

Suunnitelma on kuin oppikirjaesimerkki toimituksellisen henkilöstön ammatillisen kehittämisohjelman eli TAKOn joustavuudesta.

Työntekijä havaitsee ammatillisessa osaamisessaan kohdan, jota >

Mari Manninen muistuttaa kollegoitaankin TAKO-oikeuden hyödyntämisestä.

haluaa täydentää, ja etsii itselleen koulutuksen, jolla voi vahvistaa osaamistaan. Koulutukseen osallistuminen liittyy omaan työkuvaan, ja työajalla tapahtuva koulutus hyödyttää työnantajaa.

Kustannustoimittajilla ammatillinen kehittämisohjelma kulkee lyhenteellä KAKO.

– Helsingin Sanomien toimituksessa kuten koko Sanoma Media Finlandissa TAKO toimii erittäin hyvin ja hyödyttää laajasti sekä työntekijöitä että työnantajaa, sanoo pääluottamusmies **Jussi Ahlroth**.

Saman vahvistaa Manninen. Aiemmin hän on ollut mukana Helsingin Sanomien koulutustoimikunnassa työntekijöiden edustajana ja kouluttanut organisaation sisällä TAKO-asioissa.

– Käytin usein esimerkkinä sitä, että viinikurssikin saattaa mennä läpi koulutustoimikunnassa, mikäli hakija on ruokatoimittaja. Silloin kurssi liittyy omaan työtehtävään.

Journalistiliiton edunvalvontajohtajan **Petri Savolaisen** muistoissa erikoisimpia TAKO-vaihtoehtoja ovat olleet sienijä- ja akvarellikurssit.

– Kukin voi kohdallaan miettiä, mitä ammatillista osaamista akvarellimaalaus laajentaa.

Savolainen rohkaisee silti erityisesti työntekijöitä tarkastelemaan koulutuskenttää avoimin mielin. He, jotka työn tekevät, ovat parhaita asiantuntijoita siinä, minkälaisia päivitystarpeita työn tekeminen kaipaa.

Novellikurssilta oppia reportaasiin

Manninen työskentelee kirjoittavana toimittajana. Hän on käyttänyt TAKO-päiviä myös erilaisille kirjoituskursseille osallistumiseen. Mieleen on painunut esimerkiksi **Jyrki Vainosen** novellikurssi silloisella Oriveden opistolla.

Ammattikirjoittajalle kurssin mahdollistama keskittyminen kirjoittamiseen on hyödyllistä ylellisyyttä.

– Kurseilla on ollut aikaa oman tekstin työstämiseen ja hiomiseen.

Romaani- ja novellikurseista on ollut suoraa hyötyä journalistiseen työskentelyyn. Kun on harjoitellut dialogin kirjoittamista, huomaa sen vaikuttaneen myös tapaan käyttää lehtijutussa repliikkejä ja vuoropuhelua.

– Kurssien avulla olen syventänyt ajatustani siitä, minkälaiset suorat lainaukset ovat kiinnostavia, minkälaiset sitaatit kuljettavat lehtijuttua eteenpäin, Manninen sanoo.

– Kaunokirjallisilla kursseilla olen harjoitellut esimerkiksi asioiden kuvaamista. Kirjoittaessani nykyään vaikkapa reportaasia pohdin, minkälaisilla havainnoilla, minkälaisien asioiden ja yksityiskohtien kuvaamisella voin tuoda jutussa tiettyä ajatusta tai ilmiötä esiin.

Jyrki Vainosen novellikurssilta toimittaja pöimi itselleen myös

apua tilanteeseen, jossa juttu ei tunnu millään lähtevän liikkeelle, siis tyhjän paperin kammoon.

– Kirjoittajakurseista on ollut minulle hyötyä myös jännitteen rakentamisessa ja juttujen rytmittämisessä.

Osaamista on päivitettävä

Toimituksellisille työntekijöille tarkoitettu TAKO- ja kustannustoimittajien KAKO-koulutusohjelma ovat ammatillisia kehittämisohjelmia. Jo vuonna 1995 journalisteille työehtosopimukseen neuvotellun ohjelman lähtökohtana on kehittää ja ylläpitää toimituksellisen henkilöstön ammattitaitoa siten, että se vastaa yrityksen julkaisu- ja kehitystarpeita. Kustannustoimittajien KAKO käynnistyi 2000-luvun alussa.

Keskimäärin työntekijälle kertyy kaksi TAKO- tai KAKO-päivää vuodessa. Raamit koulutusohjelman soveltamiseen sovitaan työpaikalla.

– Paljon on siitä kiinni, miten työnantaja suhtautuu koulut-

tautumiseen, Petri Savolainen sanoo.

Toki media-alalla on viimeisen vuosikymmenen aikana huomattu, että osaamista on päivitettävä jatkuvasti.

– Parhaimmillaan koulutus avaa työntekijän silmiä kohti uusia ideoita, jotka tuottavat hyvää niin työntekijälle kuin työnantajalle.

Vuosittain käytävä kehityskeskustelu on Savolaisen mielestä erinomainen paikka pysähtyä hetkeksi myös työntekijän kehittämistarpeiden äärelle.

– TAKO- ja KAKO-kehittämishohjelmat on luotu siksi, että ne suuntaavat eteenpäin, sekä työntekijän että työnantajan tulevaisuuteen, Savolainen sanoo.

– Ei media-alalla ole ollut tapana käpertyä ajattelemaan, että tämänhetkinen osaaminen riittää tulevaisuuden tarpeisiin.

Tyypillisimmillään henkilökohtaisia koulutuspäiviä käytetään kielikursseihin osallistumiseen. Koulutus voi olla ammatillista perus-, täydennys- tai uudelleen koulutusta ja kestää yhden illan tai monta viikkoa.

Tämän vuoksi TAKO-päiviä voi yhtä hyvin käyttää kiinan kielen opintoihin kuin osallistumiseen vaikkapa Journalismin päivään.

Räätälöityä koulutusta

– TAKO- ja KAKO-koulutusten kirjo on hyvin moninainen, Savolainen kuvaa.

Tällä hetkellä suosittuja ovat esimerkiksi mobiilijournalismin kurssit. Niitä on myös runsaasti tarjolla.

Toisinaan työntekijä ei kuitenkaan löydä haluamaansa oppia valmiina kokonaisuutena. Kehittämishohjelma mahdollistaa myös

koulutuksen henkilökohtaisen räätälöinnin. Siihen on turvautunut Manninenkin.

Hän laati itselleen viiden päivän koulutuksen, johon pyysi opettajaksi dramaturgi **Anja Kolehmainen**. Viikon teemana oli aristotelinen draaman kaari: tarinan alku, keskikohta ja loppu. Materiaalina Manninen ja Kolehmainen käyttivät Helsingin Sanomissa julkaistuja tekstejä, ei niitä kaikkein onnistuneimpia. Teksteistä etsittiin muun muassa tarinan kaarta, voimaa, vastavoimaa, huippukohtaa ja dramaattisia käännteitä.

– Kotitehtävinä minä kirjoitin tekstit uudestaan.

Tuolloin Manninen työskenteli käsittelevänä toimittajana. Uuden tyyppinen lähestymistapa teksteihin auttoi editoijan tehtävässä.

– Kehittelin itselleni apuvälinettä lehtityöhön, erityisesti tilanteisiin, joissa eteen tulee teksti, jonka kanssa olen vaikeuksissa.

Vuosiloman kaltainen oikeus

Manninen kokee sopivien koulutusten etsimisen tai räätälöimisen itselleen luontaisesti helpoksi. Myös se, että koulutus on työaikaa, pitää kynnyksen koulutukseen hakeutumiseen sopivan matalalla.

– Kun töissä huomaa ajattelevansa, että kunpa ehtisin joskus opetella tietyn asian, siitä olisi minulle valtavasti hyötyä, voi samalla pohtia, voisiko tiedon tai taidon hankkia takomaisesti opiskelemalla. Eihän se sen kummempaa ole, Manninen sanoo.

– Minulle kirjoittaminen on se, mitä olen halunnut huoltaa ja kehittää. Mutta voihan kehittämis-

ohjelmaa käyttää vaikka matkaan, joka kiinteästi liittyy omaan työhön.

Mannisen työyhteisössä ei ole koskaan tullut sanomista siitä, että kollega lähtee kouluttautumaan. Ennemmin ihmissillä on huono omatunto koulutuspäivien käyttämättä jättämisestä. Manninen kulkeekin toisinaan muistuttamassa toimituksellista henkilökuntaa TAKO-päivistä.

– Kyseessä on meille neuvoteltu etu! Miksi ihmeessä sen jättäisi käyttämättä?

– TAKO- tai KAKO-päivät ansaitaan aivan kuten vuosilomakin, sanoo myös edunvalvontajohtaja Petri Savolainen.

– Koulutusohjelmasta ei ole tullut samanlainen itsestäänselvyys kuin lomasta. Tapana ei ole kuitenkaan kieltäytyä vuosilomasta, eivätkä työnantajat evää vuosilomia siksi, etteivät aikataulut anna niihin organisaatiossa mahdollisuutta.

Savolainen uskoo, että syy käyttämättä jätettyihin TAKO- ja KAKO-koulutuspäiviin on työn hektisyyden aiheuttama henkinen kynnyks. Yleinen kentältä kuuluva viesti kaikaa kiireestä ja kiireen tunnusta, siitä ettei töistä pysty irtautumaan koulutukseen.

– Koulutuspäivien määrä ei kuitenkaan ole mahdoton. Jos vuodessa käyttää ne kaksi keskimäärin kertynyttä TAKO- tai KAKO-päivää, ympärille jää vielä parisataa muuta päivää, Savolainen sanoo.

– Kun työajalla opiskelen jotain sellaista, josta olen innostunut, saan hurjasti lisää energiaa. Olen kokenut käymäni koulutukset jopa rentouttaviksi, summaa Mari Manninen. ●

**”Kyseessä on meille neuvoteltu etu!
Miksi ihmeessä sen jättäisi käyttämättä?”**

Viisi oppia virkamiesuralta

Moni toimittaja siirtyy viestintäpuolelle varmemman toimeentulon perässä tai silkasta vaihtelunhalusta. Osa sijoittuu valtiolle tai kuntiin, jolloin heistä tulee virkamiehiä. Oma virkamiesurani kesti viisi kuukautta ja 18 päivää, kun työskentelin Rajavartiolaitoksen esikunnan viestinnässä. Tämän opin siitä.

TEKSTI SALLA NAZARENKO KUVA PEKKA HOLMSTRÖM

1. Ammattimaisella journalismilla on yhä paljon valtaa.

Toimittajien agenda setting -valtaa on tutkitu paljon. Sen mukaan toimittajat eivät niinkään päättä, mitä ihmiset ovat mieltä asioista. Sen sijaan toimittajien päätökset ovat suuressa roolissa siinä, mistä yhteiskunnassa puhutaan. Asia, joka kiinnostaa toimittajia, muuttuu yhteiskunnallisesti tärkeäksi. Toisaalta kyseessä on myös vuorovaikutusprosessi. **Pauliina Penttilä** kutsuu väitöskirjassaan ilmiötä doxaksi. Se tarkoittaa jaettua tietämisen tapaa, ja kenttään vaikuttavat paitsi journalistien näkemykset myös yhteiskunnan vallanpitäjät ja mediayhtiöiden resurssit.

Joka tapauksessa toimittajien yhteydenotot ovat sekä toivottuja että pelättyjä. Toimittajien edessä saatetaan kiemurrella ja hidastella, vähintäänkin jännittää.

Suomessa on vallalla laaja asiakirjajulkisuus, ja avoimuus on julkishallinnossa tärkeä periaate. Paradoksaalista kyllä, avoimuuden periaate myös saa arkailemaan. Ajatellaan helpposti, että esimerkiksi asiakirjapyyntö tarkoittaa automaattisesti kritiikkiä viranomaista

kohtaan. Asiakirjojen luovutuksessa saatetaan hidastella tai vedota vaikkapa yksityisyyden suojaan tai kansainvälisiin sopimuksiin. Näin kävi esimerkiksi **Jarno Liskille** hänen pyydettyään Verohallinnolta tietoja veroparatiisiin liittyvää tutkivaa juttua varten. Tapaus eteni korkeimpaan hallinto-oikeuteen saakka, ja Liski sai tietonsa, mutta prosessi vei vuosia.

Journalismikokemuksesta ja journalistin mielenmaisemasta on paljon hyötyä viranomaisviestijänä. Journalisti tietää, mikä on mahdollisesti kiinnostava asia ja näkökulma. Journalisti osaa myös selkäytimestä sanoa, mihin asioihin toimittajat kiinnittävät huomiota, kun viestitään suuresta, koko kansaa koskevasta asiasta kuten matkustusrajoituksista. Journalisti osaa myös huomauttaa, jos virkamiehet ovat unohtamassa avoimuusperiaatetta.

2. Sujuva suomen kieli on ikuinen taistelu.

Virkamiehen arki työ perustuu lakeihin. Lakiteksti on usein vaikeaselkoista ja monimutkaista. Virkamiehen tehtävä on kuitenkin

”Ylivoimainen enemmistö suomalaisesta virkamieskunnasta tekee työtään uutterasti ja eettisistä lähtökohdista.”

kertoa työstään muillekin kuin sidosryhmille hallinnossa.

Suomi on jo vuodesta 2013 ollut mukana Avoimen hallinnon kumppanuusohjelmassa, joka perustuu OECD:n avoimen hallinnon suosituksiin. Tämä velvoittaa hallintoa ja virkamieskuntaa avoimuuteen, ja selkeä kieli on olennainen osa työtä.

Tästä huolimatta virkakieli on usein tönköä ja kömpelöä. Virkamiesviestijät ovat usein puserruksissa lain vaatimusten ja ymmärtävyyden välillä. Lakitekstin tulkitsijan näkökulmasta selkeä ilmaisu voikin olla riittämätön ja tekstien selkeyttäminen voi jättää porsaanreikiä.

3. Valtion ja kuntien organisaatiot seuraavat silmä kovana sitä, mitä journalismissa ja sosiaalisessa mediassa tapahtuu.

Vaikka kaikkiin Twitter-väittelyihin ei lähde – usein Twitterin käyttö riippuu yksittäisen virkamiehen kiinnostuksesta ja taidoista – jokainen viestiketju huomiodaan. Viranomaisen ei kuitenkaan voi jokaiseen pilkkaviestiin vastata samalla mitalla: tasapuolisuus ja riippumattomuus edellyttää asiallisuutta. Somessa viestintä elää usein omaa elämäänsä ja maineen voi menettää vain kerran. Siksi myös toimittajien olisi hyvä tuntee organisaatioviestinnän ja maineenhallinnan perusteet kokiessaan vaikkapa, että viranomaisen ei vastaa yhteydenottoon. Joskus kyseessä on yksinkertaisesti neuvottomuus hankalan asian edessä.

Itse pohdin paljon tunteiden merkitystä viestinnässä. Jos ihmisellä on huono päivä, hyväkin viesti voi vesittyä tiedostamattomiin. Tässä esimerkiksi tutkija **Petro Poutasen** tekstit ovat kiinnostavia. Hän muistuttaa, että organisaatioviestintää suunnitellaan usein siltä pohjalta, että ihminen on järkevä ja ratio-

naalinen. Uusin viestintätutkimus, samoin kuin psykologia ja neurotiede, kiinnittää kuitenkin huomiota tunteisiin asiana, joka vaikuttaa vähintään tiedostamatta kaikkiin tekemisiimme.

4. Virkamiehet ovat suurelta osin eettisiä, ammattitaitoisia ja ahkeria.

Valtiontalouden tarkastusvirasto ja **Tytti Yli-Viikari** ovat paraatiesimerkki siitä, miten kaikki voi mennä pieleen niin johtamisessa kuin viestinnässäkin. VTV:n maine sai ikuisen kolauksen siitä huolimatta, että myös rohkeita viestijöitä löytyi: muiden muassa luottamusmies ja tilintarkastaja **Pasi Tervasmäki** sanoi Ylelle suoraan viraston perustehtävän rapautuneen. VTV:n mainehaitta voi pahimmillaan valua muualle valtionhallintoon.

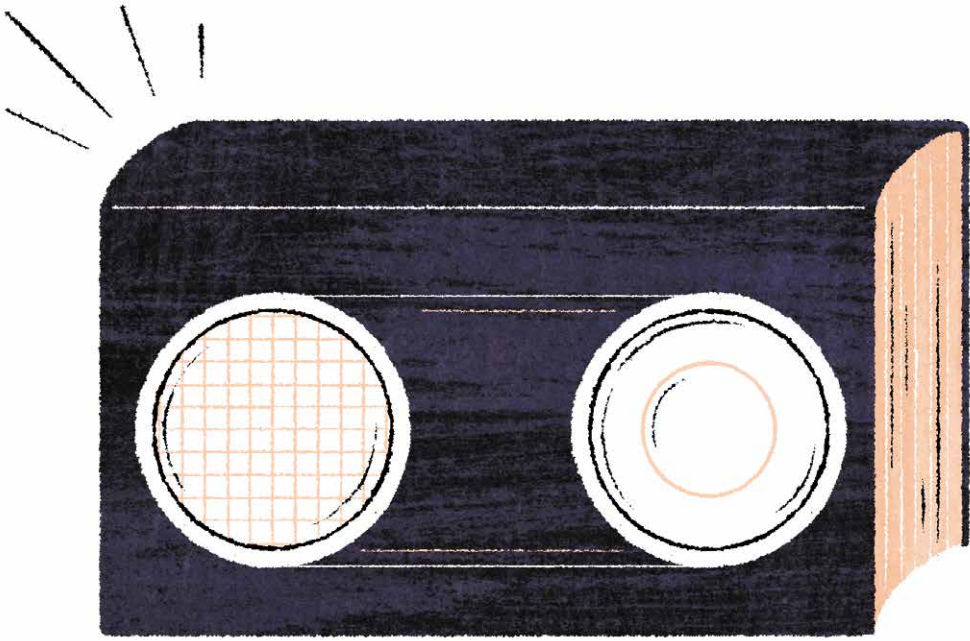
Rajavartiolaitos on sotilasorganisaatio, ja sen organisaatiokulttuuri poikkesi valtavasti mistään aiemmin kokemastani. Ei ole epäilystäkään siitä, etteivätkö suomalaiset virkamiehet tekisi työtään hyvin sitoutuneesti virkamiesetiikkaan ja lakeihin nojaten.

Mediaan, erityisesti tutkivan journalismin aiheiksi nousevat usein epäkohdat ja väärinkäytökset, kuten oikein onkin. Mutta ylivoimainen enemmistö suomalaisesta virkamieskunnasta tekee työtään uutterasti ja eettisistä lähtökohdista. Esimerkiksi EU-tasolta lähteneen lainsäädännön tuominen Suomeen ja siitä viestiminen ei ole helppoa kenellekään, mutta uskookaa pois, virkamiehet todella yrittävät.

Lisäksi tänä vuonna täytäntöönpanoon tuleva EU:n Whistleblower-direktiivi varmistaa jatkossa, että epäkohdista ilmoittavien ihmisten asema turvataan.

5. Virkamiehenä on mukavaa.

On erittäin opettavaista sukeltaa täysin toisenlaiseen maailmaan. Itse perehdyin drone-lennätyksiin, vartiolaivojen polttoainevaihtoehtoihin, pintapelastukseen ja sisärajavalvonnan toteutukseen kaukaisimmissa rajavartiopaikoissa. Varsinkin valtakunnallisesti toimivana viranomaisena näkee suomalaisten elämän koko kirjon ja sen, mitä kaikkea yhteiskunnan toimivuuden hyväksi tehdään – useimmiten piilossa ja huomaamatta. Parhaimmillaan virkamiestyö on erittäin kiinnostavaa ja monipuolista, melkein kuin työtä paikallislehdessä. ●

Suomi lukee luurit päässä

Äänikirjojen kuuntelu kolminkertaistui koronavuonna.
Otava julkaisee osan kirjoista pelkästään diginä.
Usko painettuun kirjaan elää silti vahvana.

TEKSTI ANNAMARI TYPPÖ KUVITUS OUTI KAINIEMI

Lukeminen on edelleen yksi suomalaisten suosituimmista ajanviettotavoista, kertoo Kirjakauppaliiton ja Suomen Kustannusyhdistyksen toukokuussa julkaistu Suomi lukee -tutkimus. Keskiarvolla mitattuna lukeminen on tutkimuksessa tarjotuista ajankäyttötavoista suosituin, ja joka kolmas tutkimukseen vastannut arvioi lukemisen lisääntyneen koronavuonna.

Painettuja kirjoja ostettiin vuonna 2020 noin 15 miljoonaa kappaletta, kolmisen miljoonaa vähemmän kuin vuonna 2018. Äänikirjojen kuuntelu ja ostami-

nen puolestaan ampaisi vuonna 2020 todelliseen nousuun: kahden vuoden takaiseen verrattuna Storytelia, BookBeatia ja muita lukuaikapalveluita käyttävien määrä kolminkertaistui.

Kirjakauppaliiton toimitusjohtaja **Laura Karlsson** luonnehtii tiedotteessa markkinan muutossuuntaa selkeäksi. Äänikirjat ovat tulleet jäädäkseen.

Digi kiilaa edelle

Kustannusosakeyhtiö Otava reagoi kehitykseen lanseeraamalla puolitoista vuotta sitten Digital First -kustannusohjelman, jonka

teokset julkaistaan ensisijaisesti vain ääni- ja sähkökirjoina. Koikeilun tarkoituksena on tuoda uutta sähköistä sisältöä aiempaa nopeammin ja ketterämmin kirjojen suoratoistopalveluihin. Painettujen kirjojen määrään ohjelmalla ei ole vaikutusta.

- Digital First -ohjelma on luotu vastaamaan kuluttajien kysyntään ja tarpeeseen, kertoo liiketoimintapäällikkö **Noora Al-Ani**.

Otava julkaisi vuonna 2020 yli 1000 sähkö- ja äänikirjaa. Kaunokirjoista äänikirjoina julkaistiin 35 prosenttia. Yleisessä kirjallisuudessa digitaalinen kustantaminen >

kasvoi lähes neljännekseen liikevaihdesta. Lastenkirjoissa äänikirjojen myynti nousi yli sata prosenttia.

Werner Söderström Osakeyhtiöön kuuluvien kustantamoiden yhteenlasketusta liikevaihdesta digitaalisten tuotteiden osuus ylsi viime vuonna 35 prosenttiin. E-kirjoissa kasvua oli 73 prosenttia, ja äänikirjoja kuunneltiin 29 miljoonaa tuntia. WSOY:n digituotteiden katalogissa on jo yli 8000 kirjaa.

– Se on melkoinen digitaalinen kirjasto, toteaa toimitusjohtaja

Timo Julkunen.

Werner Söderström Osakeyhtiöön kuuluvat WSOY, Tammi, Johnny Kniga, Readme.fi, Kosmos, Bazar, Minerva ja Docendo. WSOY:n omistaa ruotsalainen Bonnier Books.

Eskapismille on tilausta

Otavan ensimmäinen Digital First-kirjasesonki keskittyi lifestyle-henkisiin tietokirjoihin. Sittemmin mukaan ovat tulleet myös digikirjapuolella muutenkin menestyvät genret, kuten true crime.

Digital First -ohjelmaan valittavia teoksia mietitään Al-Anin mukaan samalla kuin muutakin kustannusohjelmaa.

– Mietimme, mitkä kirjat

julkaistaan ensisijaisesti printtinä, mistä tehdään digiversiot ja missä kirjoissa printti ei todennäköisesti edes löydä yleisöä.

Viimeksi mainitut julkaistaan ainoastaan digitaalisessa muodossa.

True crime -elämäkertojen ohella ääni- ja sähkökirjoissa vetävät etenkin viihde ja jännitys. Eskapismille on kysyntää.

– Toisaalta meillä on kuukaudesta toiseen digikirjojen top 50:ssä **Mika Waltarin** *Sinuhe egyptiläinen*, sanoo WSOY:n Julkunen.

Lukijakunta laajenee

Suomi lukee -tutkimuksen mukaan lukuaikapalveluiden käyttö on kasvanut ripeästi niidenkin joukossa, jotka eivät osta painettuja kirjoja. Eniten lukuaikapalveluja käyttävät silti ne, jotka lukevat myös paljon painettuja kirjoja.

– Digissä on matala kynnys tarttua sisältöön. Lukuaikapalveluissa voi helposti selata ja kokeilla juttuja. Painettua kirjaa ei niin vain saa käsiinsä laiturinnokkaan kahdelta kesäyönä, Al-Ani perustelee.

Digital First -ohjelma pystyy Al-Anin mukaan perinteistä kustannusohjelmaa tiukempaan ajankohtaisuuteen, sillä siihen poimitaan lyhyempiä teoksia. Kun

perinteinen tietokirja voi kestää äänikirjaksi luettuna helposti 18 tuntia, Digital First -ohjelmassa on teoksia, joiden kesto on 2–4 tuntia. Niinpä niiden tuottaminenkin on nopeampaa.

Malli mahdollistaa myös sarjamaisen, podcast-tyylin lähestyvän tuotannon.

– Meillä on esimerkiksi true crime -sarja Ratkaisematon, jossa esitellään kotimaisia selvittämättömiä rikostapauksia, Al-Ani toteaa.

Myös lukuaikapalvelu Storytelin suoraan kuunneltavaksi kirjoitetut Storytel Original -tarinat kehitellään usein koukuttavaan sarjamuotoon.

Ala keskittyy

Yhtenä merkinä digitalisaation mukanaan tuomasta murroksesta kirja-alalla on pidetty keskittymistä, kun isot pelurit ovat ostaneet pienempiään. Äänikirjojen valmistus vaatii isoja resursseja.

Helsinkiläinen vuonna 2016 perustettu Aula & Co siirtyi elokuussa Storytelin omistukseen. Näin Gummeruksen pari vuotta sitten ostanut ruotsalaisyhtiö vahvistaa entisestään jala-sijaansa Suomessa.

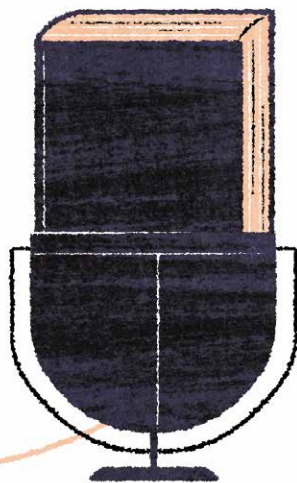
Aulan toimitusjohtaja **Niko Aula** tervehtii kauppaa ilolla.

– Se tuo meille lisää vakautta. Aula on kustannusalan startup: olemme kasvaneet koko ajan ja tarkoitus on kasvaa voimakkaasti edelleenkin. Isommalla firmalla on isommat kassavarat ja enemmän riskinotto kykyä kuin meillä yksin. Tämä on selkeästi plussa.

Aulan miljoonan euron liikevaihdesta yli 35 prosenttia tulee digitaalisista julkaisuista. Myynti kasvoi Niko Aulan mukaan viime vuonna 40 prosenttia. Digipuolella kasvu oli printtiä suurempaa.

Kirjamyynti on Suomessa ollut perinteisesti hyvin sesonkivetoista. Vuoden kirjoista 40 prosenttia myydään isänpäivän ja joulun

”Lastenkirjoissa äänikirjojen myynti nousi yli sata prosenttia.”

välissä. Digitaalisia kirjoja tämä ei koske.

– Siellä myyntiä tulee aika ta-saisesti, mikä on mukavaa, Aula sanoo.

Painettu kirja pysyy

Digitalisaation hurjasta vauhdista huolimatta kukaan haastatel-tavista ei suostu ennustamaan painetun kirjan kuolemaa.

– Kuluttaja sen tietysti päättää, mutta juuri nyt en näe sellaista mahdollisuutta. Ainakin meillä on painettukin kirja noussut viime vuosina, sanoo WSOY:n Julkunen.

Vaikka WSOY:llä on viime vuo-sina nähty digipuoella Julkusen sanoin ”hyperkasvu”, myös painettujen kirjojen myynti kasvoi viime vuonna kaksinumeroisesti – eikä tämä vuosikaan kehnom-malta vaikuta.

– Olemme edelleen kasvu-ural-la, ja kuluva vuosi näyttää tosi hy-vältä, Julkunen sanoo.

Julkunen harmittelee formaatti-keskustelun mustavalkoisuutta.

– Ei se niin ole, että uusi for-maatti syö vanhan, vaan ihmiset käyttävät niitä rinnakkain. Sisältö on edelleen tärkein, Julkunen painottaa.

– Uskon vahvasti printtikirja-instituutioon, sanoo myös Al-Ani.

– Kirjojen ostaminen ja omis-taminen on perinteinen ja sallittu materialismin muoto. Ostan itse-kin yhä lahjaksi painettuja kirjoja, vaikka olen aika digiorientoitunut tyyppi.

Al-Anin mukaan digitaalinen kirjallisuus ei sulje pois perin-teistä muotoa vaan pikemminkin tukee sitä. Otavalta esimerkiksi ilmestyi heinäkuussa vain digi-taalisenä julkaistu spin off -mini-dekkari kirjailija **Jari Salosen** suositusta Zetterman-sarjasta.

– *Bumerangi* on herkkupala, lyhyempi versio, jota ei koskaan ole edes printtinä julkaistu, Al-Ani kertoo. ●

Hae säätiön apurahaa!

Kiinnostaako oppiminen?

Kaipaavatko taitosi päivitystä?

Aikakauslehdentoimittajain säätiön

apurahat ovat haettavissa 1.–30.11.2021.

NIITÄ VOIVAT hakea kaikki HSJ:n jäsenet. Apu-rahajen saajat ja suuruudet päättää säätiön hallitus stipendityöryhmän esityksestä. Jaossa painotetaan säätiön hallituksen linjaamia perusteita, joilla haki-jan asema ja kilpailukyky työmarkkinoilla – jos mah-dollista – entisestään paranevat.

Apurahoja voi saada moniin mielekkäisiin tarkoi-tuksiin: erilaisiin ammattitaitoa kartuttaviin kurssiin ja matkoihin tai vaikkapa kirjallisiin hankkeisiin. Apurahoja ei myönnetä työnantajan maksettavaksi kuuluviin tarkoituksiin ja työvälineisiin.

Apurahaa haetaan nettilomakkeella, joka avautuu 1.11. HSJ:n sivuille osoitteeseen hsj.fi. Siellä on myös lisätietoa apurahan myöntämisestä ja käytöstä. Hakemuksia otetaan vastaan vain sähköisellä lomakkeella.

Päätökset apurahojen saajista tehdään vuoden 2022 alussa. Apuraha maksetaan kuitteja vastaan. Työskentelyapurahoja ei myönnetä.

Koska pandemia on peruuttanut kurseja ja muut-tanut suunnitelmia, aiemmin myönnetyn stipendin voi käyttää myös muuhun, samankaltaiseen tarkoi-tukseen kuin mihin se myönnettiin. Tällaisessa tapauksessa ota yhteyttä rahavarainhoitaja **Kari Kortelaiseen**, kari.kortelainen@welho.com. Stipendit on käytettävä kolmen vuoden kuluttua niiden myöntämisestä.

Lisätietoja antaa säätiön stipendiasiamies

Johanna Liukkonen:

jomppisliukkonen@gmail.com,

puh. 050 414 4653.

OIKAISU Lööpissä 02/2021 julkaistuun juttuun salaus-ten murtamisesta. Jutussa kerrottiin virheellisesti, että Telegram-pikaviestit on suojattu päästä päähän. Päästä päähän -salaus edellyttää kuitenkin asetusten muutta-mista. Automaattisesti se ei ole käytössä.

* . CX61 *

HUOPAAJA

OSA 9: *IKEA-journalismi on ratkaisu...*

... JUURI SINULLE, HYVÄ JOURNALISTI! KUN VASTUU VÄSYTTÄÄ, ETKÄ MILLÄÄN JAKSA SYVENTYÄ MAAILMAN ONGELMIIN, TARJOLLA ON VIHDOIN HELPOTUSTA TYÖHÖSI.

Vastuuttoman journalismin yhdistys on koonnut kätevän neljän kohdan pakettiratkaisun kaikille toimittajille. Sen nimi on ”Itsenäisesti Koottua Edullista Asiaa”.

I=itsenäisesti

Siirrä vastuu lukijalle, kuulijalle tai katsojalle. Miksi selvitellä maailman menoja yleisön puolesta, kun vastaanottaja voi itsekin kotonaan osallistua toimitukselliseen prosessiin.

K=koottua

Sinä kokoat yleisölle ainoastaan dataa, lukuja ja muuta raaka-informaatiota. Vastaanottaja puolestaan saa koota tiedonsirpaleista oman maailmansa. ”Se tuntuukin enemmän omalta, kun sen on itse rakentanut”, kehuu satunnainen yleisö.

E=edullista

Journalismi tulee kokonaisedulliseksi, kun maailmaa ei tarvitse analysoida tai selittää lukijan, kuulijan tai katsojan puolesta. Voit itse keskittyä vain dataan – isoon tai pieneen.

A=asiaa

Tänä päivänä nopeus ja ajankohtaisuus ovat tiedontuottajan valttikortteja. Virheitä ei kannata pelätä. Faktat voi oikaista myöhemmin. Pääasia, että suollat asiaa eri kanaviin ajassa ja ajoissa.

